

Tapoja ja tasoja – näkökulmia suomalaishelluntailaiseen hermeneutiikkaan

Matti Kankaanniemi

Abstrakti

Tässä artikkelissa tarkastellaan suomalaishelluntailaisuudessa sovellettua Raamatun tulkintaa kahden kolmitasoisen mallin avulla. Assosiatiiivisella tulkintatavalla viitataan pietistisessä Raamatun lukemisessa käytettävään, miellelyhtymiin perustuvaan tulkintaan. Allegoris-mystinen tapa puolestaan rakentuu yhtymäkohtien työstämiselle tekstin ja jonkun teologisen konstruktion välillä. Historialliskontekstuaalisella tulkinnalla taas ymmärretään kirjoittajan alkuperäisen tarkoituksen selvittämistä ja sen pitämistä tulkinnassa auktoritatiivisena. Tulkinta tapahtuu aina tietyssä kontekstissa, mitä tässä artikkelissa pyritään hahmottamaan kolmitasoisella mallilla. Sosiologinen taso luo laajan, yhteiskunnan ja kulttuurin trendeihin liittyvän viitekehysten, sosiaalispsykologinen uskonnollisen liikkeen yhteisöllisen puitteen ja lopuksi psykologinen taso viittaa muun muassa yksilön oman persoonallisuuden ja henkilöhistorian vaikutuksiin tulkinnassa.

I. JOHDANTO

Pyrin tässä artikkelissa jäsentämään helluntailaista raamatuntulkintaa erityisesti suomalaishelluntailaisuuden viitekehyksessä. Suomen helluntailiike on monessa suhteessa omintakeinen ja erityislaatuinen denominaatio, jonka sijoittaminen yleisiin uskontososiologisiin luokituksiin on haastavaa. Hieman yksinkertaistavan käsityksen mukaan helluntailaisuus tuli Suomeen Kaliforniasta norjalaisen Thomas Ball Barrattin tuomana vuonna 1911. Tällainen tapa jäsentää uskonnollisen liikkeen historiaa ja olemusta on kuitenkin yksipuolinen. Barratt toi teologian henkikasteesta ja ehkä osin myös kokemuksen, mutta ekstaattis-karismaattinen kokeminen oli tuttua suomalaiselle herätyskristillisyydelle jo vanhastaan.¹ Orastavassa helluntailiikkeessä kokemus ja henkikasteteologia yhdistivät erilaisista kristillisistä perinteistä tulevia ihmisiä. Näin perinteet assimiloituivat uuteen kokemukseen ja sitä myöden muodostui uusi omintakeinen herätysliike. Esimerkiksi pitkään Euroopan suurimman helluntaiseurakunnan titteliä kantanut Tukholman Filadelfia-seurakunta oli osa Ruotsin baptistiliikettä, kunnes pastorinsa Lewi Pethruksen luotsaamana

¹ Ks. erityisesti J. Ruohomäki, *Karismaattisuuden kutsu* (Aikamedia: Keuruu, 2009).

”vaihtoi” itsensä helluntaiseurakunnaksi.² Subjektiiiviseksi makuasiaksi jääkin arvioida, oliko uusi seurakunta yhtään sen enempiä tai vähempää ”baptistinen” kuin aiemminkaan.³ Vahvassa yhtenäisluterilaisessa Pohjolassa erillisuus luterilaisesta valtiokirkosta määritteli identiteettiä monessa suhteessa vahvemmin kuin ekstaattisten kokemusten teologinen jäsentäminen.

Helluntailaisuutta voidaan tarkastella etnisenä ryhmänä tai etnisenä identiteettinä. Fredrik Barthin mukaan etninen ryhmä on populaatio, jossa täyttyvät seuraavat tunnuspiirteet: 1) se on biologisen jatkuvuutensa turvaamisessa suurin piirtein omavarainen, 2) sillä on perustavanlaatuisia yhteisiä kulttuuriarvoja, jotka ilmestyvät yhdenmukaisina ulkoisina kulttuurin muotoina, 3) se muodostaa kommunikaatio- ja vuorovaikutuskentän ja 4) sillä on jäsenyys ja identiteetti, jonka myös muut tunnistavat.⁴ Etninen ryhmä luo eräänlaisen sosiaalisesti rakentuneen todellisuuden, symboliuniversumin, jolla legitimoidaan vallitsevat instituutiot ja käytännöt.⁵ Raamatuntulkinta helluntailaisuudessa on pitkälti tämän symboliuniversumin olemuksen legitimointia. Raamatun uskotaan olevan Jumalan sana ja kertovan auktoritatiivisia seikkoja todellisuuden olemuksesta ja siitä, millaiseksi tätä todellisuutta pitäisi muokata. Kun siis tässä artikkelissa kirjoitan helluntailaisesta tulkinnasta, tarkoitan sillä niitä hermeneuttisia käytäntöjä, joita tämän ”puolietnisen” populaation piirissä voidaan säännönmukaisesti havaita.

II. TULKINTOJEN KIRJO JA TULKITSIJAN MAAILMA

Pyrin tarkastelemaan helluntailaisuudessa vallitsevia hermeneuttisia käytäntöjä deskriptiivisesti eli kuvaavasti. Kysymyksessä ei siis ole ns. preskriptio eli pyrkimys määrätä, miten tulkintaa tulisi tehdä. Luonnollisesti kuvaavastakin otteesta saattaa olla luettavissa ainakin hienoisia preskriptiivisiä elementtejä kuten kirjoittajan käsitysten puolustamista ja joidenkin näkökulmien vastustamista. Tavoiteltu lähestymiskulma eli deskriptio on mielekästä nähdä pyrkimyksenä kuvata todellisuutta. Tällainen pyrkimys on onnistuessaankin kuitenkin vain kuvaus, ei varsinainen todellisuus. Luokitteluja ja määrittelyjä ei siis tuoda tässä esille ainoina mahdollisina. Tutkijana ja tarkastelijana lähestyn ilmiötä sisältä käsin, syntyperäisenä helluntailaisena, joka äidinkieltään tutkivan lingvistikon tavoin saattaa olla

² Pethruksesta on kirjoitettu eräänlainen psykobiografiaksikin jossain mielessä määriteltävissä oleva elämäkerta. Ks. P-O. Enquist, *Lewis resa* (Stockholm: Norstedts, 2001). Kirjaa voidaan tarkastella myös freudilaispainotteisena ruotsalaishelluntailaisuuden psykohistoriana.

³ Mielenkiintoisen ikkunan ruotsalaiseen vapaakristillisyyteen ja mm. helluntailaisuuteen yhtenä osana tätä liikettä tarjoaa Jörgen Ljungin väitöskirja. J. Ljung, *Idebaserad Verksamhet. En studie av frikyrkan som organisation* (Linköping Studies in Management and Economics. Dissertation, nr. 26, Linköping: Universitetet i Linköping, 1993). Ljungin tutkimuksesta käy hyvin ilmi, että sosiologisena kokonaisuutena helluntailaisuus on hyvin identtistä muun vapaakristillisyyden kanssa.

⁴ F. Barth, ”Introduction” F. Barth (toim.) *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference* (Oslo: Universitetsforlaget, 1969) ss. 9–38.

⁵ Ks. P. Berger ja T. Luckmann, *The Social Construction of Reality* (New York: Doubleday, 1966). Ks myös S. Leino, *Maaailma, jossa Jumala puhuu – Helluntailaisuus symboliuniversumina* (B.A. tutkielma, Iso Kirja -opisto, 2011).

sokea ulkopuolisen havaitsemille kielen säännönmukaisuuksille mutta joka toisaalta voi intuitiivisesti kuulla jotain, jota sanakirjat eivät tavoita.

Näistä lähtökohdista tulkintailmiötä tarkastellelle pääasiallisiksi tulkintatavoiksi nousevat a) assosiatiivinen tulkintatapa, b) allegorismystinen tulkintatapa ja c) historialliskontekstuaalinen tulkintatapa. Hermeneutiikkaan kuuluu olennaisesti myös kysymykset tulkitsijasta ja hänen ympäristöstään. Tätä problematiikkaa lähestytään myöhemmin niin ikään kolmijakoisesti: a) Sosiologisella tasolla, b) sosiaalipsykologisella tasolla ja lopulta c) psykologisella tasolla.

Assosiatiivinen tulkintatapa

Assosiatiivisessa eli miellelyhtymiin perustuvassa tulkinnassa sana tai lause herättää lukijassa tämän omaan kokemuspäiriin nivoutuvan miellelyhtymän (assosiaatio). Näin tekstin koetaan vahvistavan tiettyä ajattelu- tai toimintamallia.⁶ Tyypillinen käytännön esimerkki tästä tulkintatavasta on raamattupiireissä suosittu tapa lukea tekstikatkelma ja kertoa mitä kullekin tulee tekstistä mieleen. Mannalappu- tai peukalopaikkakäytännöissä assosiaatioiden luomiseen ohjataan vahvemmin ulkoa päin. Assosiaatio ei ole välttämättä spontaani vaan mahdollisia yhtymäkohtia tekstikatkelman ja esimerkiksi elämäntilanteen välillä työistetään ja etsitään tietoisesti.⁷

Yhtymäkohtia kirjallisuuskritiikistä

Kirjallisuuskritiikissä tiettyjä yhtymäkohtia assosiatiiviseen tulkintatapaa on Jacques Derridan luotsaamassa dekonstruktionismissa, jossa tekstin lukija "ei miellelyhtymineen voi olla väärässä". Ylipäätään reseptiokriittisessä tutkimuksessa lukijan tulkintamaailma on nostettu "perinteisen" kirjoittajan maailman rinnalle tai yläpuolelle. Helluntailainen tulkintamalli poikkeaa kuitenkin dekonstruktionismista, jonka taustalla olevassa ajattelussa todellisuutta hajotetaan eri näkökulmiin ja tavallaan pyritään tulkintojen konfrontaatioon. Helluntailainen yhteisö on kulttuuriltaan melko kaukana dekonstruktionistisesta "anarkista". Sen sijaan se heijastelee agraariyhteisöjen jäykkiä hierarkioita ja vakiintuneita traditioita sekä merkityskokonaisuuksia. Helluntailaisessa ajattelussa tekstin primäärisubjekti, merkityksen tuottaja, on Jumala ja ajatus lukijalähtöisyydestä kierretään ainakin retorikassa voimakkaiden kielikuvien kuten "Jumalan Sana", "turmeltunut mieli", "oma järki" ja "Pyhän Hengen inspiroima ilmoitus" avulla.

⁶ Kuten helluntailaista hermeneutiikkaa hahmottanut Kenneth Archer toteaa: "Helluntailaiset löysivät raamatullisia yhtymäkohtia elämän kokemuksilleen ja sisällyttivät nämä todistuksiinsa." K. J. Archer, *Spirit, Scripture, and Community* (Cleveland: CPT Press, 2009) s. 9.

⁷ Tämän lukutavan tyypillisyyttä painotetaan melko vahvasti helluntailaisten hermeneutiikan tutkimisessa. Ks. esim. mm. A. Davies, "What Does it Mean to Read the Bible as A Pentecostal?" *Journal of Pentecostal Theology* 18 (2009), ss. 216–229.

Noin 25 vuotta sitten Timothy Cargal pyrki tarjoamaan akateemista legitimaatiota hieman tämän tyyppiselle käytännölle postmodernien tulkintateorioiden avulla.⁸ Ehdotus herätti antautunutta keskustelua ja perinteisen evankelikaalisessa hermeneutiikassa tärkeänä pidetyn kirjoittajan alkuperäiseen tarkoitukseen pitäytyvän tulkintatavan puolustusta.⁹ Myös Kenneth Archer on Cargalin tavoin pyrkinyt vahvistamaan lukijalähtöisen tulkinnan ensisijaisuutta.¹⁰

Pyhän Hengen selittävä vaikutus

Pietistisessä raamatunlukuriitissä assosiativinen tulkintatapa on lähes vääjäämätön. Raamattua pidetään Jumalan sanana, jolla on yhtymäkohta jokaisen lukutaitoisen elämään. Assosiativiseen tulkintatapaan onkin liitettävissä tulkintadiskurssissa ”Pyhän Hengen ohjaava vaikutus”. Hengen oletetaan avaavan assosiaation kautta tekstin ”todellisen merkityksen”, jonka ei tosin välttämättä katsota olevan aina universaali vaan usein tilannekohtainen. Hengen puhe Raamatun tekstin välityksellä voidaan ymmärtää myös hyvin samalla tapaa kuin profetiat. Seuraavassa on esimerkki jossakin määrin tyypillisestä kokemuksesta:

Olin illalla rukoilemassa juuri sydänkohtauksen saaneen ja sairaalassa makaavan isäni puolesta. Aukaisin rukouksen päätteeksi Raamattuni, josta silmäni osuivat ensimmäisenä sanat ”minä annan hänelle pitkän iän” (Ps. 91). Koin Jumalan vastanneen kyseisen raamatunkohdan välityksellä rukoukseeni.¹¹

Edellä olevassa esimerkissä tulkitsija ei siis katso tekstikohdan universaalien tulkinnan mukailevan hänen omaa henkilökohtaista kokemustaan. Raamattu toimii eräänlaisena kokonaisuutena lauseita, joita voidaan sijoittaa lukijan elämäntilanteisiin kiinnittämättä huomiota kohtien ”tavalliseen merkitykseen”, joka saatetaan hyvinkin mieltää historialliskontekstuaaliseksi.

Arvioidaan sanalla

Helluntailaisessa retoriikassa ei juuri avata paradoksia Hengen ilmoitukseksi tulkittujen ilmiöiden Raamatulla arvioinnin ja toisaalta sen seikan välillä, että Raamattua ei voida ymmärtää ilman Hengen avaavaa vaikutusta. Periaatteessa assosiaatiota arvioidaan toisenlaisella assosiaatiolla, missä tilanteessa tulkintoja arvotetaan niillä perusteilla, joilla

⁸ T. B. Cargal, ”Beyond the Fundamentalist-Modernist Controversy: Pentecostal and Hermeneutics in a Postmodern Age,” *Pneuma: The Journal of the Society for Pentecostal Studies* 15 (1993), ss. 163–187.

⁹ Ks. mm. F. L. Arrington, ”The Use of the Bible by Pentecostals,” *Pneuma: The Journal of the Society for Pentecostal Studies* 16 (1994), ss. 101–107, H.K. Harrington ja R. Patten, ”Pentecostal Hermeneutics and Postmodern Literary Theory”, *Pneuma: The Journal of the Society for Pentecostal Studies* 16 (1994), ss. 109–114, R. P. Menzies, ”Jumping Off the Postmodern Bandwagon”, *Pneuma: The Journal of the Society for Pentecostal Studies* 16 (1994), ss. 115–120 ja G. T. Sheppard, G. T. ”Biblical Interpretation After Gadamer”, *Pneuma: The Journal of the Society for Pentecostal Studies* 16 (1994) ss. 121–141.

¹⁰ K. J. Archer, *Spirit, Scripture, and Community* (Cleveland: CPT Press, 2009)

¹¹ Erään helluntaisaarnaajan suullinen ”todistuspuheenvuoro”.

tulkitsijoiden hengellisyyttä voidaan yhteisössä ylipäättään luokitella. Käytännössä tulkitsijan asema yhteisöhierarkiassa lienee pitkälti määrittänyt legitiimiä tulkintaa.

Mielenkiintoista kyllä, Uuden testamentin kirjoittajien tapa käyttää Vanhaa testamenttia muistuttaa paljolti assosiativista tulkintaa, jota toisen Pietarin kirjeen kirjoittaja esimerkiksi puolustaa ajatuksella ”profetian selittämisestä Pyhän Hengen avulla”. Vastaavaa assosiativista tukea käytännölle voidaan etsiä Paavalin toteamuksesta ”*selittäen hengelliset hengellisesti*” (1. Kor. 2:13). Vaikka helluntailaisuutta jatkuvasti määritellään nimenomaan Hengen toiminnaksi mielletyn ja nimetyn ekstaattisen ilmiön, henkikasteen, avulla, on erottelu ”Hengen” ja ”ei-Hengen” välillä avoin kysymys. Näin ”Pyhän Hengen tekstiä avaavasta vaikutuksesta” muodostuu ennen kaikkea retorinen konstruktio, jolla voidaan hakea ja saada auktoriteettia esitetyle tulkinnalle.¹²

Kanoninen aksiooma

Tärkeä menetelmä assosiativisen tulkinnan kohdalla on ajatus siitä, että Raamattu selittää itse itseään. Tällöin selittäviksi tekijöiksi voidaan nostaa samaa aihetta muistuttavat eli yhtäläisiä miellelyhtymiä tuottavat kokonaisuudet tai lauseet. Tapaa on perusteltu niin ikään assosiativisesti ”kaikki on todistettava kahden tai kolmen todistajan avulla”. Oppeja muodostetaan siis periaatteessa niistä seikoista, jotka voidaan vahvistaa useammalla tekstikohdalla. Keskeistä assosiativisessa ajattelussa on Raamatun mieltäminen yhdeksi kirjaksi ja yhdeksi ilmoitukseksi. Eri kirjoittajien kirjallisuuslajien, kontekstien tai teologioiden välillä ei assosiativisessa tulkintakäytännössä juuri tehdä eroa, mikä aktualisoituu osuvasti paljon käytetyssä termissä ”Raamattu sanoo...”.¹³

Erilaisia agendoja voidaan koristella raamatulliseksi lisäilemällä esitetyn asiakokonaisuuden ympärille Raamatun kohtia. Assosiaatioksi riittää usein yhtäläisten termien esiintyminen. Kun vahvasti markkinointiorientoituneeseen helluntailaisuuteen on esimerkiksi uittettu liikemaailmasta erilaisia käytänteitä, ajattelutapoja ja toimintametoja, esitysten kylästäminen raamatunpaikoilla on koettu tärkeäksi. Näin on yhtäältä varmistettu, että ollaan ”Sanan linjoilla” ja toisaalta implisiittisesti haluttu osoittaa ryhmäuskollisuutta Raamattua auktoriteettina korostavalle sosiaaliselle ryhmälle.

Menetelmällä on vahva sija myös luterilaisessa tulkinnassa, jonka pietistisempiä painotuksia suomalaishelluntailaisuus on merkittävässä määrin omaksunut. Esimerkiksi perisyntiopin perusteleminen Psalmin (51:5) synteettisparallelistisella ilmaisulla ”minä olen synnissä syntynyt ja äitini on minut synnissä siittänyt” kuvastaa hyvin assosiativista tulkintatapaa. Ilmaus voidaan assosiativisen lukutavan puitteissa irrottaa sen runollisesta

¹² Osuva esimerkki retoristen ilmausten luettelemisesta ilman varsinaista problematiikan avaamista on Arringtonin, ”*The Use*” kommenttiartikkeli Cargalin, ”*Beyond*” esitykseen.

¹³ Historialliskriittisen tai historialliskieliopillisen tutkimuksen vakiinnuttua retoriikassa voidaan havaita siirtymää puhumaan tarkennetusti eri kirjojen kirjoittajista. Tämä heijastaa myös tulkinnallisen paradigman muutosta. Kirjallisuuslaji otetaan huomioon mainitsemalla kirjoittaja tai kirjan nimi ja näin implisiittisesti asemoidaan tekstin esittämää totuutta eri luokkiin.

kontekstista ja siirtää dogmaattiseksi yleisväitteeksi.¹⁴ Tulkitsija ei näin ole kiinnostunut varsinaisesti siitä, katsooko Daavid Psalmin oletettuna laatijana ihmisen perivän perisyntisen turmeluksen automaattisesti eikä siitä, pitäisikö verbi לָרַחֵם kääntää siittämishetkeä tarkoittavaksi, jolloin tekstistä nouseva ajatus heijastaisi äpärästatusta eikä suinkaan minäänlaista perisyntiajatusta.

Uskontunnustuksen tai tradition ohjaava voima

Assosiativisessa tulkinnassa yhteisön sosiaalinen todellisuus (symboliuniversumi) kehittyy ja kasvaa yhteisön syntyhetkestä alkaen. Vaikka murros- eli syntyvaihe edellyttää sosiaalista irtiottoa vallitsevista perinteistä, alkaa uusi symboliuniversumi nopeasti vakiintua. Yhteisö muodostaa oman sosiaalisen todellisuuden, joka myös määrittää osaltaan assosiativisten tulkintojen oikeellisuutta ja vaikuttaa myös itse tulkintojen psykologiseen syntyprosessiin. Tällöin ihminen tiedostamattaan päätyy myös itsenäiseksi luokittelemasaan tulkintaprosessissa yhteisön käsityksiin. Yksi erityispiirre on tässä syytä mainita erikseen. Suomalaishelluntailaisuudessa uskontunnustuksia ja vastaavia ideologian kiteytyksiä on nimittäin väistetty ja tällä mahdollisesti säilytetty protestiliikeidentiteetti kauemmin. Menetelmä on pystynyt pitämään tekstin avoimena assosiaatiolle ehkä kauemmin kuin monissa muissa kirkkokunnissa. Vaikka formaalilla tasolla oppia ei ole lukittu, epäformaalisti yhteisöt luonnollisesti vakiinnuttavat perusdogmit, joista käsin assosiativisessakin tulkinnassa lähdetään liikkeelle.

”Laulun sanoin...” – Assosiativisen metodin psykoterapeuttinen funktio

Vapaan mielle yhtymiin perustuvan tulkinnan yhtenä vahvuutena on ollut ”lohdutuksen löytäminen sanasta”. Ilmiölle voidaan hakea osittaista selitystä psykoterapian eri metodien taustalla olevasta dynamiikasta. Psykoterapiassa nimittäin käytetään useita erilaisia tekniikkoja helpottamaan asiakkaan menneisyyden muistamista, symbolointia, jäsentämistä ja käsittelyä. Kertomukset, runot, sananlaskut jne. tarjoavat omalle olotilalle ja tunteille tulkin.¹⁵ Koska opas omiin tunteisiin löydetään pyhästä kirjasta, tulee kokemukselle vielä normaalia voimakkaampi uskonnollinen merkitys. Kun teksti on Jumalan sanaa, muodostuu samalla kokemus ”Jumala tietää, miltä minusta tuntuu!”. Yhtymäkohdat kirjallisuutta

¹⁴ Pohdinta ei ulotu kysymykseen, onko kyseessä runoilijan tehokeino hyperbolan avulla korostaa surkeuttaan. Tai edellyttääkö esimerkiksi halutun impression välittäminen, että on olemassa mahdollisuus ”synnittömään syntymiseen” ja äidin ”synnittömään siittämiseen”?

¹⁵ Ks. L. Sargent, ”Poetry in Therapy”, *Social Work March* (1979) ss. 157–159, J. Lantz, ”Psychotherapy with Couples and Families”, *Contemporary Family Therapy* 19 (1997), ss. 371–381 ja R. N. Anderson, ”The Healing Powers of Creativity: Using Poetry in Psychotherapy”, *Journal of Individual Psychology* 1 (1999), ss. 256–265. Lantz (1997, 371) kuvaa eksistentiaalista psykoterapiaa seuraavasti: ”Eksistentiaalinen psykoterapia on hoitomenetelmä, joka perustuu eksistentiaalisesta filosofiasta, teologiasta, runoudesta, kirjallisuudesta, taiteesta ja draamasta löydettyihin käsitteisiin.” Anderson, ”The Healing Powers”, s. 206 puolestaan toteaa: ”Reading and writing poetry can bring about both the awareness and the release of emotional tension. When people are feeling sad or frustrated, they tend to recycle painful thoughts and feelings as if they are broken records with the needles stuck on themselves.”

hyödyntäviin terapioihin ovat erityisen mielenkiintoisia helluntailaiseen pieteettiin kuuluvien psalmien lukemisen suhteen.¹⁶

Allegoris-mystinen tulkintatapa

Tämä tulkintatapa keskittyy löytämään tekstin tai sen kuvaaman kokonaisuuden eri osille vertauskuvallisia tai mystisiä merkityksiä. Tapa eroaa assosiatiiivisesta metodista siten, että merkitys ei herää ”ensi lukemalta”, vaan edellyttää intensiivistä työskentelyä eheän allegorisen kokonaisuuden löytämiseksi. Allegoria on siis eräänlainen työstetty assosiaatioiden kimppu.

Pelastushistoriallinen allegorisaatio

Suomalaishelluntailaisuuteen monellakin tapaa vaikuttaneeseen Plymouth Brethren –liikkeeseen kuuluneen teologi Charles Henry MacIntoshin ”Viisi Mooseksen kirjaa” on esimerkki pitkälle viedystä allegoris-mystisestä tulkinnasta. Allegorian legitimaatio rakentuu osittain Uuden testamentin kirjoittajien tapaan käsitellä Vanhaa testamenttia. Sisältäähän esimerkiksi Paavalin tapa selittää Exodus-kertomusta allegorisen perusvireen (1. Kor. 10:1–11).¹⁷ Pelastushistoriallinen allegorisaatio on näin yhtäältä historialliskontekstuaalista ja toisaalta työstettyä allegorisointia. Paavalille allegorisoiva metodi oli ”oikea” ja näin Vanhan testamentin kertomusten lukeminen Paavalin kautta on kaikessa allegorisoivuudessaankin tavallaan myös historialliskontekstuaalista (Paavalin ajatteluun ja tekstiin nähden).¹⁸ Pelastushistorialliset allegoriat nojautuvat didaktiselta osiltaan Uuden testamentin historialliskontekstuaalisen tulkinnan avulla rakennettuihin dogmeihin. Sosiaalipsykologisena ilmiönä allegoris-mystinen tulkintatapa nivoutuu siis pääasiassa protestanttiseen uskonkäsitykseen, johon allegorian pitää liittyä. Allegorioita voidaan näin arvioida a) esteettisellä tasolla eli pohtimalla, kuinka onnistunut ja vaikuttava ”katedraali” on, ja b) opillisella tasolla eli arvioimalla allegorian sanomaa viiteryhmän vaaliman pelastusopin pohjalta.

Eskatologinen allegorisaatio

Eskatologiset allegoriat muodostavat oman kokonaisuutensa. Peruslähtökohtana on ollut näkemys, jonka mukaan Raamatun apokalyptinen kirjallisuus sisältää allegorisia

¹⁶ Ks. Runouden terapiakäytöstä myös J. Speedy, ”Using Poetic Documents: An Exploration of Poststructuralist Ideas And Poetic Practices in Narrative Therapy”, *British Journal of Guidance & Counselling* 33 (2005) ss. 283–298.

¹⁷ 1. Kor. 10:11: ”Tämä, mikä tapahtui heille, on esikuvallista ja on kirjoitettu varoitukseksi meille, joille maailman aikojen loppukausi on tullut.”

¹⁸ Tässä tulevat hyvin esille helluntailaiseen tulkintatapaan kuuluvat sisäiset järjestelmät ja vahvasti kirjoittajan alkuperäistä tarkoitusta painottavien tulkintalinjojen haasteet. Jos UT:n kirjoittaja muuttaa selvästi Vanhan testamentin tekstin alkuperäistä tarkoitusta, kenen intentio on määräävä? Koska UT:n tulkinta pidetään käytännössä aina määräävänä, johtaa tämä käytännön tasolla Raamatun osittamiseen enemmän ja vähemmän auktoritatiivisiin kokonaisuuksiin. Aihetta sivuten ks. R. W. L. Moberly, ”Christ in All the Scriptures? The Challenge of Reading the Old Testament as Christian Scripture”, *Journal of Theological Interpretation* 1 (2007), ss. 79–100.

yhtymäkohtia maailmanhistorian loppuhetkiin, joita parhaillaan eletään. Suomalaista helluntailiikettä vahvasti leimaava Israel-entusiasmi on mahdollisesti ollut omiaan tukemaan eskatologista allegorisointia. Tähän liittyy myös erityisten eskatologisten ajankohtien laskeminen raamatullisen lukusymboliikan ja allegorian viitekehyksissä merkityksellisiksi tulkittujen historian tapahtumien kanssa. Esimerkiksi Israelin valtion synty vuonna 1948, Itä-Jerusalemien miehitys kuuden päivän sodassa 1967 ja maininnat ”pakanoiden tallaamasta Jerusalemissa” sekä ”sukupolvesta, joka ei kuole” on yhdistetty allegoriseksi narratiiviksi. Vuonna 1988 odotettiin innokkaasti eskatologista rysäystä, kun 40 vuotta eli yhden sukupolven ikä (tai yksi ikistä) oli kulunut Israelin valtion itsenäistymisestä.

Tätä jonkin verran muistuttavaan kategoriaan kuuluvat gematriset tulkintamallit, joista Ivan Paninin ”seitsenjaollisuus” ja Michael Drosninin kuuluisaksi tekemä equidistance-menetelmä ovat osuvia esimerkkejä.¹⁹

Sielunhoidollispsykologinen allegorisaatio

Helluntailaisessa eetoksessa tärkeää on ollut niin sanotusti elää Raamattua todeksi. Tämä näkyy esimerkiksi Vanhan testamentin profeetakertomuksiin samaistumisena ja allegoristen analogioiden etsimisenä kertomusten yksityiskohdista. Profeetta Elian kokemus Kinsteri-pensaan juurella on kirvoittanut monta saanaa burn outista varsinkin termin tultua osaksi populaarikulttuuria.²⁰ Samalla tavoin profeetta Joonan kertomuksessa on nähty helluntailaisuudelle tärkeän ”Jumalan kutsun” kanssa painimisen tematiikkaa jäsentäviä elementtejä. Luovat sielunhoitajat kohtaavat hyvin erilaisia ihmiskohtaloita ja ongelmia työssään ja ammentavat voimaa pietistisen periaatteen mukaan rukoilemalla ja lukemalla Raamattua. Tämänkaltaisessa yhdistelmässä psykologisten allegorioiden syntyminen Raamatun narratiiveista on hyvin luonnollista. Myös moderni psykologia on käsitellyt näitä kertomuksia samalla tavoin. Esimerkiksi Erich Fromm kirjoittaa profeetta Joonan kertomuksesta:

Tarina kerrotaan aivan kuin nämä asiat olisivat todella tapahtuneet. Tarina on kuitenkin kirjoitettu symbolisella kielellä, ja kaikki kuvatut realistiset tapahtumat ovat symboleja pään henkilön sisäisille kokemuksille. Havaitsemme toinen toistaan seuraavien symbolien tapahtumasarjan. Laivoon meneminen, laivan uumeniin meneminen, nukahtaminen,

¹⁹ Seitsenjaollisuus oli vahvasti esillä mm. Martti Päivänsalon (1993) kirjassa M. Päivänsalo, *Taistelu Raamatusta* (Suolahti: Herätysseura, 1993), jossa kritisoitiin vuoden 1992 suomalaista Raamatunkäännöstä. Equidistance-menetelmä nousi otsikoihin israelilaisen matemaatikon Michael Drosninin väitteistä, joiden mukaan Vanhasta testamentista on löydettävissä melko ”mystisiä” tietoja poimimalla kirjaimia tietyn välimatkoin. Hurjimpien väitteiden mukaan mm. Jitzhak Rabinin murha ennustettiin menetelmällä. Vakuuttavaa kritiikkiä Drosninin teoriaa kohtaan ovat esittäneet mm. P.J. Tanner, ”Decoding the “Bible Code”, *Bibliotheca Sacra* 157 (2000) ss. 141–159 ja R.A. Taylor, ”The Bible Code: “Teaching Them [Wrong] Things”, *Journal of Evangelical Theological Society* 43 (2000) ss. 619–636.

²⁰ Narratiivin symbolinen merkitys kiteytyy Antti Uskin (1999) pro gradu -tutkielman nimessä ”Kinsteri-pensaan juurella”. Uski tutki helluntaiseurakuntien työntekijöiden työuupumusta. A. Uski, *Kinsteripensaan juurella. Helluntaiseurakuntien työntekijöiden työuupumus* (Pro gradu tutkielma, Joensuun yliopisto, 1999)

valtameressä oleminen ja kalan vatsassa oleminen. Kaikki nämä symbolit edustavat samaa sisäistä kokemusta: suojeltuna ja eristettynä olemisen tilaa, turvallista vetäytymistä yhteydestä muihin ihmisiin. Nämä symbolit edustavat jotain, jota voitaisiin kuvata toisella symbolilla, äidin kohdussa olevalla sikiöllä. Vaikkakin laivan ruuma, syvä uni, valtameri ja kalan vatsa ovat realistisesti katsoen kovin erilaisia, ne ilmaisevat samaa sisäistä kokemusta, suojeluksen ja eristyneisyyden sekoittumista toisiinsa.²¹

Muutenkin Raamatun kertomusten lukemista ja tulkintaa erilaisissa psykologisissa viitekehyksissä harrastetaan akateemisessakin raamatuntutkimuksessa enenevässä määrin.²² Charles H. DeGroat on rakentanut mielenkiintoisen sielunhoitoprosessia kuvaavan allegorisaation Exodus-narratiivista, jota myös Paavali käyttää allegorisesti 1. Korinttolaiskirjeen 10. luvussa.²³ Lyn M. Bechtel puolestaan allegorisoii 1. Mooseksen kirjojen lukujen 2-4 sisältämän kertomuksen kehityspsykologisin vaiheihin ja yhtymäkohtaan.²⁴ Hän rakentaa Erik H. Eriksonin kehitysvaihejaottelun mukaan kertomuksen vaiheita allegoriaperusteenaan pelastushistorian sijasta psykoanalyttinen viitekehys.

Historialliskontekstuaalinen tulkintatapa

Historialliskontekstuaalisessa lukutavassa merkityksen määrittäviä tekijöitä ovat kirjoittajan alkuperäinen tarkoitus (*intentio*) ja tekstin rekonstruoitu konteksti. Tulkintatavan sisällä on vaihtelua sen suhteen, voidaanko esimerkiksi kaanonin sisällä nähdä ratkaisemattomia jännitteitä ja miten metodia sovelletaan Vanhaan testamenttiin.²⁵ Kulttuuritaustan rekonstruomisessa sovelletaan tieteellistä avoimuutta eli premissit avataan ja niitä ollaan valmiita ainakin teoriassa vaihtamaan. Esimerkkejä "vanhahelluntailaisesta" historialliskontekstuaalisesta tulkinnasta ovat mm. jalkojen pesu- ja pyhä suudelma -käskyjen kulttuurirelatiivisointi. Osa suorista pyhien tekstien käskyistä on "selitetty pois" viittaamalla näiden kulttuurisidonnaisuuteen. Hermeneuttisessa viitekehyksessä tarkasteltuna voidaan siis ajatella, että käskyjen taustalla on nähty tietty sosiaalinen koodi, jonka voidaan katsoa toteutuvan nykyään erilaisissa käytännöissä. Pyhä suudelma korvautuu näin ollen jollakin muulla sydämellisellä tervehdyksellä ja jalkojen peseminen palvelevalla asenteella.²⁶

²¹ E. Fromm, *Unohdettu kieli – Johdatus unien, satujen ja myyttien ymmärtämiseen* (käännös M. Pekkola; Tampere: Vastapaino, 2007) s. 28.

²² Ks. esim. A. D. Kille, "Reading the Bible in Three Dimensions: Psychological Biblical Interpretation," J. H. Ellens ja D. Capps (toim.) *Psychology and Bible: From Freud to Kohl* (Westport: Praeger, 2004) ss. 17–32.

²³ C. R. DeGroat, "The New Exodus: A Narrative Paradigm for Understanding Soul Care," *Journal of Psychology and Theology* 37 (2009), ss. 186–193.

²⁴ L. M. Bechtel, "Developmental Psychology in Biblical Studies," J. H. Ellens ja D. Capps (toim.) *Psychology and Bible: From Freud to Kohl* (Westport: Praeger, 2004) ss. 119–138.

²⁵ Raamatun erehtymättömyydestä ja virheettömästä Suomen helluntaiherätyksessä, ks. erityisesti T. Lenho, *Inerrancy vs. Infallibility of Scripture: Assessing the Views of Finnish Pentecostal Pastors and Elders* (Pro gradu -tutkielma, Iso Kirja College/University of Wales, 2011).

²⁶ Kysymys logiikasta, jolla tietyt kohdat on kulttuurirelatiivisoitu, on mielenkiintoinen. Tässä yhteydessä ei ole mahdollista pureutua syvemmin aiheeseen, mutta merkittävä osa tästä

Historialliskontekstuaalisen tulkinnan historiaa helluntaiherätyksessä

Suomalaisessa helluntailaisuudessa on kautta historian ollut melko paljon historialliskontekstuaalista tulkintaa kuten edellä mainituista esimerkeistä voidaan nähdä. Helluntailaisuudelle ominainen alkuseurakuntaideaali on luonut tarpeen varhaiskristillisyyden rekonstruktiolle, mikä puolestaan vie vääjäämättä historialliskontekstuaaliseen tulkintaan. *Ison Raamatun Tietosanakirjan* kustantaminen 1970-luvun alussa heijastaa kyseisen tulkintamallin asemaa. Merkittävimmin tulkintatapa alkoi yleistyä teologisen opiskelun asteittaisen hyväksymisen, ”kosheroitumisen”, myötä 1980- ja 1990-luvulla.²⁷ Iso Kirja -opiston hermeneutiikan opetuksen myötä historialliskontekstuaalinen tapa vahvistui, koska sitä opetettiin käytännössä ainoana oikeana mallina.²⁸

Erityisesti amerikkalaisessa evankelikaalisuudessa vallitsi pitkään skeptisen vihamielinen suhtautuminen tieteelliseen raamatuntutkimukseen, jota kutsuttiin historialliskriittiseksi tutkimukseksi. Historialliskriittinen tutkimus yhdistettiin erityisen vahvasti antisupernaturalistisiin filosofisiin ennako-oletuksiin eli ajatukseen, jonka mukaan yliluonnolliset ilmiöt ovat määritelmällisesti mahdottomia.²⁹ Historiaa ja kontekstia tutkiva evankelikaalinen lähestymistapa kulki ja kulkee osittain edelleen historialliskielipiillisen tutkimuksen nimellä. Akateemiseen raamatuntutkimukseen suhtauduttiin perinteisesti kielteisesti johdettua osittain luterilaisen kirkon sisällä käydystä raamattunäkemyksistä.³⁰ Toisaalta historiallisen kontekstin vakavasti huomioonottava tulkinta näyttää aikaa myöden lähes vääjäämättä johtavan historialliskriittisen metodikimpun hyödyntämiseen.

Akateemista raamatuntutkimusta seurakuntateologiaan integroiva periodi nosti orastavasti päätään jo 1990-luvun alussa, jolloin Helsingin Saalem-seurakunnassa järjestettiin opiskelijapäivät (1990). Kyseisessä tapahtumassa esitettiin näkökulmia, jotka ottivat etäisyyttä ns. inerrantistisesta raamattunäkemyksestä.³¹ Tätä ennen vuonna 1984 oli julkaistu Arto Antturin suomeksi kääntämä Roger Stronstadin kirja *Luukkaan karismaattinen teologia*.³² Kyseinen paradigmaa muuttava teos rakensi helluntailaisen henkikasteteologian redaktiokriittisen metodin varaan samaan aikaan, kun historialliskriittiset metodit olivat vielä

päättelystä voitaneen selittää yleisinhimillisellä kyvyllä nähdä toisen kulttuurin näennäisen erilaisissa riiteissä samoja taustavaikuttimia kuin omassa.

²⁷ Alkuvaiheessa pastoriiksi tai lähetyssaarnaajaksi aikovat suorittivat opintojaan ulkomailla. Mm. Brysselissä sijaitseva Assemblies of God -liikkeen Continental Theological Seminary vaikutti merkittävästi uuden paradigman yleistymiseen.

²⁸ Malli näkyy mm. Feen ja Stuartin paljon käytetyssä kirjassa G. Fee ja D. Stuart, *How to Read the Bible for All Its Worth* (Grand Rapids: Zondervan, 2004). Suomeksi *Kirjojen Kirja: avaimia Raamatun tulkintaan* (2. painos. Keuruu: Aikamedia, 2014).

²⁹ Tämä ajattelutapa heijastuu vahvasti mm. kirjassa E. Linnemann, *Historical Criticism of the Bible* (Grand Rapids: Eerdmans, 1990) ja T. Puolimatka, *Usko, tiede ja Raamattu* (Helsinki: Uusi Tie, 2007)

³⁰ Ks. K. Latvus ja K. Peltola (toim.), *Tulkinnan kehällä - Puheenvuoroja Raamatusta ja kirkon tunnustuksesta* (Helsinki: Kirjapaja, 1992)

³¹ Perustuu tämän artikkelin kirjoittajan osallistumiskokemuksiin.

³² R. Stronstad, *Luukkaan karismaattinen teologia* (käännös A. Antturi; Tikkurila: Ristin Voitto, 1984)

”Baabelin sotavaunuja”.³³ 1980-luvulla tapahtui samaan aikaan tietynlainen globaali helluntailaisten suuren määrän paljastuminen.³⁴ Vähemmistönä eläneille helluntailaisille uskontososiologioiden havainnot siitä, että helluntailaisia on maailmassa enemmän kuin luterilaisia, loivat itsevarmuutta ja näin myös ehkä pohjaa oman teologian tekemiselle. Helluntailiikkeen lehti Ristin Voitto omaksui kuitenkin päätoimittaja Juhani Kuosmasen kaudella tiukemmin fundamentalistisen linjan ja historialliskriittisten metodien vaikutus lehden opetusartikkeleissa alkoi näkyä uudelleen vasta 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolella.

Iso Kirja -opiston opetuksessa historialliskriittinen tutkimus alkoi varsinaisesti näkyä 2000-luvulla ja sen metodien eksplisiittinen opetus tuli opinto-ohjelmaan vaiheittain vuodesta 2009 alkaen. Lähde-, muoto-, teksti-, ja redaktiokriittikki opetetaan metodiopetuksessa ja niitä sovelletaan varsinaisia Raamatun kirjoja käsittelevillä kursseilla. Tämän artikkelin kirjoittamishetkellä ei esimerkiksi valtiyliopistojen ja Iso Kirja -opiston Uuden testamentin eksegetiikan opetuksessa ole perustavanlaatuisia eroja.³⁵ Kuvaava ilmiö on viime vuosina ollut esimerkiksi N. T. Wrightin ja James Dunnin vaikutus ja suosio opiskelijoiden keskuudessa.³⁶

Historiallis-kontekstuaalinen tulkinta menee luonnollisesti päällekkäin assosiatiivisen tulkinnan kanssa lopulta varsin usein. Pyhäkouluissa historiallis-kontekstuaaliset elementit ovat olleet läsnä, kun opetus on painottunut vahvasti Raamatun kertomuksiin.

³³ Stronstadin ajatus nousee kirjasta Hans Conzelmann, *Die Mitte der Zeit* (Tübingen: Mohr Siebeck, 1954), jossa tämä saksalainen Uuden testamentin tutkija esittää teesinsä Luukkaan teologisista tarkoituksista. Stronstadin painotus on mitä ilmeisimmin Apostolien teot -spesialisti I. Howard Marshallin versiossa teologian ja historian yhdistämisestä. Näin ollen liian suoraa yhteyttä Stronstadin ja Conzelmannin välille ei, helluntailaisittain ongelmallisen ”liberaaliteologian” osalta, ole ehkä oikeutettua luoda.

³⁴ Yhdysvaltalaisen tutkijan David M. Barrett käyttää tilastoinnissa melko vaikeasti rajattavaa käsitettä helluntaikarismaattinen, joita hänen laskujensa mukaan on maailmassa jopa yli 600 miljoonaa. Luvut herättävät kuitenkin epäilyjä. Jopa konservatiivisempia arvioita tehneiden P. Johnstone ja J. Mandrykin, *Operation World* (6. painos, Cumbria: Paternoster, 2001) laskelmat eivät kestäne tarkempaa tutkimusta. Heidän mukaansa vuonna Suomessa oli vapaiden suuntien jäsenten lisäksi noin 235 000 luterilaista karismaatikkoa (ks. s. 253). Kun tilastojen luvatussa maassa Suomessa arviot ovat näinkin kyseenalaisia, herää luonnollisesti perusteltuja epäilyjä kolmatta maailmaa koskevien lukujen oikeellisuudesta.

³⁵ Tällä tarkoitetaan eroja, jotka menisivät merkittävästi sen vaihtelun yli, jota syntyy luonnollisesti eri opettajien painottaessa eri metodeja ja tulkintoja. Niin sanotun hermeneutiikkaohjelman (MTh. *Biblical Interpretation in the Church*) ensimmäinen pro gradu -tutkielma osoittaa osaltaan selvästi Iso Kirja -opiston eksegetiikan valtavirtaistumisen. Ks. T. Havukainen, *The Sermon on the Mount: A Critical and Reflective Analysis of the Matthean Discourse in the Context of Finnish Pentecostalism* (Master’s Thesis, The University of Wales, 2012).

³⁶ Tämä on uskontososiologisesti varsin mielenkiintoinen ilmiö. Helluntailaisten tuore teologi- ja pastorisukupolvi näyttää enenevässä määrin sijoittuvan samaan luokkaan kuin mitä I. H. Marshallin vuonna toimittama kirja, I. H. Marshall (toim.) *New Testament Interpretation* (Carlisle: Paternoster Press, 1977), edusti.

Ensimmäisen vuosisadan Israelia esittävä kuva on tarjonnut mahdollisuuden ymmärtää kertomuksia ainakin jossakin määrin omasta elinympäristöstä irtautuen. Kallioinen maisema lampainen ja ”aamutakkipukuisine” hahmoineen on omiaan luomaan etäisyyttä kertomuksen tapahtumamiljöön ja lukijan oman ympäristön välille. Vahva lähetystyö ja sen myötä sijaa saanut monikulttuurisuuden ymmärtäminen ovat olleet myös omiaan tuomaan uusia näkökulmia Raamatun kertomusten tulkintaan.

Alkuseurakuntaideaali

Historialliskontekstuaalisella menetelmällä on ”alkuseurakuntaideaalin” myötä eräänlainen sisäsyntyinen legitimaationsa helluntailaisessa tulkinnassa. Keskeiset teologisen ja pragmaattisen identiteetin ankkurit kuten uskovien upotuskaste, ero valtiosta, vanhimmisjohtoisuus ja ihmekarismojen toiminta nojautuivat vahvasti käsityksiin alkuseurakunnan käytännöistä. Näin ollen historialliskontekstuaalisen metodin avulla tuotettu rekonstruktio alkuseurakunnasta oli auktoritatiivinen. Suomalaisen helluntailaisuuden diskurssiin onkin siis kuulunut vahvasti alkuseurakuntaideaali. ”Niin kuin alussa –teemalla” voitiin perustella käytäntöjä ja luoda uusia toimintatapoja. Kuvaavaa on esimerkiksi se, että eri puolilla maailmaa menestyksekkääksi seurakuntaorganisaation rakentamismalliksi osoittautunutta solujärjestelmää on pyritty perustelemaan Apostolien teoilla.³⁷ Taustalla on lähtökohtainen oletus, jonka mukaan ilmiön esiintyminen alkuseurakunnassa luo sille teologisen ja pragmaattisen oikeutuksen. Pyrkimys rekonstruoida alkuseurakunta tapoineen ja teologioineen on näin vahvistanut historialliskontekstuaalisen tulkintamallin asemaa helluntailaisuudessa. Jotta alkuseurakunnasta tiedettäisiin ja voitaisiin ottaa mallia, sitä on tutkittava historiallisena ilmiönä asiaankuuluvien metodein.

Uskovien kaste

Helluntaiherätyksen keskeinen identiteetin luoja Suomessa ei ole niinkään ollut karismaattinen kokemus, jota suomalaisessa kristillisyydessä oli ollut paljon jo ennen helluntailaisuutta.³⁸ Sen sijaan uskovien kaste tai aikuiskaste sekä sen myötä erillinen tunnustavien seurakunta muodostui olennaisimmaksi helluntailaisuuden luterilaisesta kansankirkosta erottavaksi tekijäksi. Olennainen kysymys kiivaassa kasteväittelyssä luterilaisten kanssa oli alkukristillinen kastetapa. Samalla Uuden testamentin opettamaa kasteteologiaa tarkasteltiin varsin historialliskontekstuaalisesti.³⁹ Mikäli helluntailaisten tekemän historialliskriittisen eksegeesin onnistumista mitataan tieteellisen nykyeksegeetiikan avulla, kasteapologeetit onnistuivat hyvin. Maailman johtaviin UT-eksegeetteihin lukeutuva presbyteritaustainen James Dunn toteaa Paavalin teologiaa käsittelevässä *opus magnumissaan* seuraavasti: ”Paavalin teologian myöhemmälle traditiolle asettamista hankaluuksista vähäisin ei

³⁷ Kodeissa kokoontumista ei siis pidetä ainoastaan olosuhteiden luomana automaationa tai välttämättömyytenä vaan ilmiössä nähdään esimerkinomainen ohjaava funktio.

³⁸ Ks. tästä erityisesti J. Ruohomäki, *Karismaattisuuden kutsu* (Aikamedia: Keuruu, 2009)

³⁹ Ks. esim. P. Lattu, *Rajankäyntiä kastekysymyksestä: raamatun ja historian valossa* (Helsinki: Ristin Voitto, 1933) ja E. Manninen, *Evankeliumin kaste* (Helsinki: Ristin Voitto, 1948).

ole se tosiasia, että siinä näyttää olevan hyvin vähän, jos lainkaan, tilaa lapsikasteelle.⁴⁰

Erityinen haaste nykyisessä helluntailaisessa tulkintakulttuurissa on historialliskontekstuaalisen tulkinnan suhde Pyhän Hengen valaisevaan vaikutukseen.⁴¹ Jos tekstin merkitys on nimenomaan kirjoittajan alkuperäinen tarkoitus ja tämä pyritään saamaan selville historiantutkimuksen metodein, mihin tarvitaan yliluonnolliseksi tulkintailluminaatioksi mielletävää Pyhän Hengen vaikutusta? Toisaalta käytännön tasolla voidaan havaita tiettyjen kirjallisuuslajien mieltämistä sellaisiksi, että lukijan tunteet ja reaktiot ovat keskeinen osa kirjallista vaikutusprosessia. Näin esimerkiksi Jobin kirjan narratiivin suhteen Pyhän Hengen vaikutus voidaan ankkuroida niihin samaistumistunteisiin, joita lukija oman elämänsä kärsimyksen ongelman ja kertomuksen välillä kokee. Myös helluntailaiseen retoriikkaan kiinteästi kuuluva ilmaisu, ”Pyhä Henki alkoi puhua minulle tämän kertomuksen kautta...”, voidaan esittää historialliskontekstuaalisen tulkinnan yhteydessä. Vaikkapa kertomus Jeesuksen ja samarialaisen naisen kohtaamisesta Syykarin kaivolla (Joh. 4) voi historialliskontekstuaalisen tutkimuksen avulla saada syvyyttä, ja siihen sisältyvä merkityskoodisto ymmärretään paremmin.⁴² Samalla Pyhä Henki voi helluntailaisen tulkintakäsityksen mukaan nostaa kertomuksen ihmisen mieleen ja luoda siitä miellelyhtymän tai toimintakehotuksen nykyhetkeen.

III. HERMENEUTIIKAN KONTEKSTIT

Helluntailaisessa hermeneutiikassa kokemusten rooli tulkintaviitekehyksen muodostumisessa on ollut ymmärrettävästi varsin suuri. Usko nojautuu vahvasti joko omiin karismaattisiin kokemuksiin tai yhteisön jakamiin kertomuksiin kokemuksista. Tulkinta ei kuitenkaan ole ainoastaan, tai ehkä edes pääasiassa, individualistinen prosessi, vaan liittyy laajempiin ryhmädynaamisiin ilmiöihin. Seuraavaksi tarkastellaan helluntailaista hermeneutiikkaa kolmen apukategorian avulla. Sosiologisella tasolla luodaan silmäys siihen kulttuuriympäristöön tai ”ajan henkeen”, jossa tekstille esitetään tiettyjä kysymyksiä. Seuraavaksi arvioidaan tulkinnan sosiaalipsykologista tasoa eli sen suhdetta oman sisäryhmän (ingroup) eli seurakuntayhteisön tai koko denominaation ajatteluun. Lopuksi tarkastellaan

⁴⁰ J. D. G. Dunn, *The Theology of Paul the Apostle* (Grand Rapids: Eerdmans, 1998) s. 457 toteaa: “Not least of the difficulties which Paul’s theology poses to later tradition is the fact that it seems to have little if any room for infant baptism.”

⁴¹ Alexander Negrov, “Three Hermeneutical Horizons of Slavic Evangelicals”, *International Congregational Journal* 6 (2006) ss. 83–104, s. 102, jäsentää osuvasti historialliskontekstuaalisen lukutavan ja Pyhän Hengen valaisevan vaikutuksen välistä käsitteellistä ongelmaa: “The Holy Spirit here does not necessarily discard exegetical methodology as it guides the interpreter, but true spiritual discernment into the theological meaning of a text is still impossible without its illumination. Yet there is ambiguity in specifying where the guiding role of the Holy Spirit is really centered: (a) in providing to the exegete knowledge about the exegetical methodology/process; (b) in empowering him or her with spiritual insights; (c) in confirming the results of the exegesis with a particular endorsement/sign; etc.?”

⁴² Esimerkkinä merkityskoodistosta ks. J. Neyrey, “What’s Wrong with This Picture? John 4. Cultural Stereotypes of Women, and Public and Private Space”, *Biblical Theology Bulletin* 24 (1994) ss. 77–91.

tulkitsijaa psykologisena toimijana. On ilmeistä, että nämä kategoriat ovat osin päällekkäisiä ja toisaalta ihmisen erottaminen psykologisena yksikkönä laajemmasta sosiologisesta kokonaisuudesta olisi sekin oma keskustelunaiheensa. Tarkoitus tässä on kuitenkin lähinnä luoda kategorioita analyysin avuksi ja keskustelun lähtökohdaksi.

Sosiologinen taso

Jokainen tulkitsija elää tietyssä kulttuurillisessa ja ideologisessa kontekstissa, mikä määrittää esimerkiksi esitettyjen kysymysten luonteen. Helluntailaisuus on elänyt vahvan ryhmäkoheesion yhteisöissä ja säilyttänyt joskus yllättävän pitkäänkin menneiden vuosikymmenten kulttuuripiirteitä. 1950-luvun radioselostusta kuunteleva nykyhelluntailainen voi kokea yllättäviä miellelyhtymiä verratessaan seurakuntien ”pyhää kieltä” intonaatioineen ja aspiiraatioäänteineen tuohon yli puolivuosisataa vanhaan suomen yleiskieleen. Johtuen aktiivisesta ja dynaamisesta markkinoinnista, eli evankelioinnista, helluntailaisuus on kuitenkin jatkuvasti synkronisesti kosketuksissa suomalaisen kulttuurin kanssa. Esimerkiksi Internetin levitessä 1990-luvulla helluntailaiset valjastivat välittömästi kyseisen median oman ideologisen markkinointinsa välineeksi.⁴³ Ehkä näkyvimpiä esimerkkejä sosiologisten muutosten vaikutuksesta teologisiin kysymyksiin ovat olleet sukupuolirooleihin ja seksuaalietiikkaan liittyvät kysymykset.⁴⁴ Kun homoseksuaali vielä 1960-luvulla oli rikoslain alaista toimintaa, on ymmärrettävää, ettei aihetta juuri käsitelty esimerkiksi eksegeettisenä kysymyksenä. 2000-luvulla samaa sukupuolta olevien parisuhteen rekisteröintimahdollisuuden myötä homoseksuaalisuus on vallannut leijonanosan julkisesta uskonnollisesta keskustelusta.

Suomalaisen yhteiskuntakehityksen tai -muutoksen ymmärtäminen on välttämätöntä helluntailaisen kehityshistorian ja olemuksen ymmärtämiseksi. Esimerkiksi sisällissodan aiheuttama syvä jakautuminen punaiseen ja valkoiseen kansanosaan näkyi vuosikymmeniä suomalaisessa yhteiskunnassa. Helluntailaisuus voidaan tässä paradigmassa nähdä melko vahvasti ”punaisten uskontona” tai ”jälkipunaisena uskonnollisena liikkeenä”. Liikkeen menestystä muihin vapaakirkollisiin suuntauksiin verrattuna voidaankin osittain selittää sosiologisesti sillä, että helluntailaisuus vetosi jo valmiiksi kirkkoon kielteisesti suhtautuvaan kansanosaan.

Parhailaan Suomen helluntailaisuudessa käydään keskustelua naisen asemasta seurakunnan johtotehtävissä. Jukka Piiraisen 1997 tekemän tutkimuksen mukaan vain 9 % talvipäivien osanottajista olisi hyväksynyt naisen vanhimmiston jäseneksi.⁴⁵ Vuonna 2007 Iso Kirja opiston oppilaista 55 % puolestaan olisi hyväksynyt naisen vanhimmistoon.⁴⁶ Vastaaajaryhmien välillä on enemmän ikäeroa kuin otanta-ajankohtien välinen kymmenen vuotta.

⁴³ Esim. Netmission.fi.

⁴⁴ Suomalaisen yleisistä seksuaalikäsitelystä ks. esim. O. Kontula, *Halu & Intohimo* (Helsinki: Otava, 2008).

⁴⁵ J. Piirainen, *Women Clergy in the Finnish Pentecostal Movement* (Pro gradu tutkielma, Continental Theological Seminar, 1997)

⁴⁶ Julkaisematon tutkimus, joka tehtiin vuonna 2007 Iso Kirja -opistossa.

Nuorempi sukupolvi on kasvanut maaltamuuton jälkeen tasa-arvoistuneessa yhteiskunnassa, jossa ajatus naisten lähtökohtaisesta kyvyttömyydestä johtajan tehtävään ei tunnu välttämättä luontevalta.⁴⁷

Sosiologiselta kannalta katsottuna varsin mielenkiintoinen on Yhdysvalloista alkunsa saanut *Tosi Rakkaus Odottaa* –kampanja, jossa nuoria kehoitettiin allekirjoittamaan lupaus pidättäytyä esiaviollisesta seksistä.⁴⁸ Kun suomalaisista naisista ainoastaan 1 % menettää nykyään neitsyytensä aviokumppanilleen, voidaan puhua rajusta vastakulttuurisesta ilmiöstä.⁴⁹ Kampanjan julkaisuissa on pyritty perustelemaan esiaviollisen seksin vääräisyys Raamatulla, mikä luonnollisesti on varsin haastava tehtävä, koska tekstien syntykontekstissa avioliitto oli pääasiallisesti järjestetty ja tytön neitsyys nivoutui monimuotoiseen Välimeren alueen kunnia/häpeä –ajatteluun.⁵⁰ Toisaalta avoliiton yleistymisen herätyskristillisissä piireissä ja vähitellen myös helluntaiseurakunnissa on ajanut tulkitsijoita arvioimaan uudelleen myös esiaviolliseen seksiin liittyvää seksuaalietiikkaa.⁵¹ Ylipäätään seksuaalieettiset linjaukset ovat tällä hetkellä ehkä näkyvimmin helluntailaisuutta valtaväestöstä erottavia tekijöitä.

Sosiaalipsykologinen taso

Tiedonsosiologit Peter Berger ja Thomas Luckmann kutsuvat tietyn ryhmän sosiaalisesti rakentamaa todellisuutta symboliuniversumiksi.⁵² Uskonnollisen yhteisön muodostamaa erityistä todellisuuskäsitystä voidaan näin kutsua symboliuniversumiksi, joka ovat ikään kuin ”kaikkien tietämien ja todeksi hyväksymien” asioiden summa. Uskonnollisen yhteisön jäsen tulkitsee näin ollen pyhänä pitämänsä tekstiä suhteessa yhteisön jakamaan symboliuniversumiin. Jos ulkoinen havainto on ristiriidassa tämän yhteisötodellisuuden

⁴⁷ Samalla tietysti myös Assemblies of God -liikkeen kasvanut vaikutus suomalaishelluntailaisuudessa on vaikuttanut sallivaan suhtautumiseen naisten johtotehtäviin. Maailman suurin helluntaikirkko Assemblies of God on virallisesti ilmoittanut, että naisilla ei ole sukupuoleen perustuvaa estettä mihinkään kirkolliseen johtotehtävään.

⁴⁸ Ks. erityisesti H. Salomäki, *Tosi Rakkaus Odottaa. Seksuaalieettinen nuortenliike Suomessa* (Väitöskirja Helsingin yliopisto, 2004).

⁴⁹ E. Haavio-Mannila ja O. Kontula, *Sexual Trends in the Baltic Sea Area* (Publications of the Population Research Institute, Series D, 2003), s. 32.

⁵⁰ Ks. tästä esim. Z. Crook, ”Honor, Shame, and Social Status Revisited,” *Journal of Biblical Literature* 128 (2009), ss. 591–611.

⁵¹ Tommi Lenhon tutkielmaa varten tekemän kyselytutkimuksen mukaan 15 % helluntaiseurakuntien vanhimmistoveljistä ja pastoreista suhtautuu jossakin mielessä myönteisesti avoliittoon. T. Lenho, *Inerrancy vs. Infallibility of Scripture: Assessing the Views of Finnish Pentecostal Pastors and Elders* (Master’s Thesis, The University of Wales, 2011). Tulos on huomionarvoinen, koska 99 % suhtautui kielteisesti homoseksuaalien parisuhteisiin. Erja Kärjen (2008) B.A. -tutkielmaa varten tekemässä tutkimuksessa (n=278) 13,7 % suhtautui myönteisesti avoliittoihin. E. Kärki, *Helluntainuorten asenteet avoliittoa kohtaan* (B.A. tutkielma, Iso Kirja College/University of Wales, 2008).

⁵² P. Berger ja T. Luckmann, *The Social Construction of Reality* (New York: Doubleday, 1966). On huomionarvoista, että Berger ja Luckmann soveltavat kirjassaan teoriaansa erityisen voimakkaasti nimenomaan uskonnonsosiologiaan.

kanssa, seuraa kognitiivinen dissonanssi, joka voi ratketa aistihavaintojen ja logiikan vastaisestikin yhteisötodellisuuden kannalta edullisesti.⁵³

Tulkitsija on yleensä usean ryhmän jäsen, joten hänellä on erilaisia sosiaalisia identiteettejä. Raamatun tulkinnassa juuri uskonnollisen yhteisön antama sosiaalinen identiteetti ja siihen liittyvä symboliuniversumi lienevät määrääviä.⁵⁴ Yhteisön käsitysten vastainen tulkinta saattaa, kuten edellä todettiin, muodostaa dissonanssitilan suhteessa omaan identiteettiin. Näin ajatellen on ymmärrettävää, että luterilainen eksegeetti löytää Uudesta testamentista lapsikasteen ja helluntailainen ei. Akateemisten heimojen merkitys ei ole vieras tieteellisessä eksegeesissä.⁵⁵

Ryhmien välinen konfliktidynamiikka vaikuttaa myös tulkintoihin. Pohjois-Amerikassa helluntailaisten identiteetin keskeinen seikka moniin muihin denominaatioihin nähden liittyy karismaattisuuteen, henkikasteeseen tai kielilläpuhumiseen. Esimerkiksi Yhdysvaltojen suurin protestanttinen kirkkokunta Southern Baptist Convention ei usko ihmearmo lahjojen toimintaan apostolisen ajan jälkeen, uudestisyntymästä erilliseen henkikasteeseen tai kielilläpuhumisen armolahjan olemassaoloon. Suomessa taas keskeisiä sosiaalisen identiteetin muodostajia helluntailaisille ovat olleet ”kastetotuus” ja siihen läheisesti liittyvä ”seurakuntatotuus”. Näin suomalaiselle helluntaipastorille ei välttämättä ole yhteisön silmissä ylipääsemätön ongelma, jos hän edustaa baptistista näkemystä uudestisyntymisestä ja henkikasteesta. Myös karismaattisuuden osalta pastori voi olla melko pidättyväinen. Lapsikasteen toimittaminen olisi kuitenkin todennäköisesti kaikissa liikkeen seurakunnissa anteeksiantamatonta. Opilliset painotukset ja nk. luovuttamattomat totuudet reagoivat siis sosiaalipsykologisesti tarkasteltuna ryhmien väliseen konfliktidynamiikkaan. Tärkeää on olla erilainen ja oman identiteetin vahvistamiseksi korostaa nimenomaan näitä erottavia tekijöitä.

Ryhmäkonfliktin vaikutus näkyy myös tietyn tärkeänä pidetyn opinkappaleen sisäisen jaottelun ja tarkennuksen merkityksessä. Opinkappaleen sisäistä tulkintavariaatiota voidaan sietää paljonkin, kunhan valittu tulkinta eroaa ulkoryhmän näkemyksestä. Esimerkiksi näkemykset vesikasteen teologisesta sisällöstä vaihtelevat huomattavasti Suomen helluntailiikkeen piirissä. Jotkut pastorit ovat esittäneet melko lähellä sakramentalistista näkemystä olevia kantoja, kun taas toisessa päässä on pastoreita, jotka katsovat kyseessä olleen vain eräänlaisen ”käden noston”. Jälkimmäisen ryhmän mukaan riitti olisi helposti

⁵³ Tästä ks. erityisesti L. Festinger, *A Theory of Cognitive Dissonance* (Stanford: Stanford University Press, 1957).

⁵⁴ Sosiaalisesta identiteetistä ks. mm. H. Tajfel, *Human Groups & Social Categories: Studies in Social Psychology* (Cambridge: Cambridge University Press, 1981). Ajatus oli tavallaan keskeinen myös Thomas Kuhnin maineikkaassa teoksessa T. S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions* (Chicago: The University of Chicago Press, 1962).

⁵⁵ M. Kankaanniemi, ”Will the Real Third Quest Please Stand Up?”, S.-O. Back and M. Kankaanniemi (toim.), *Voces Clamantium in Deserto* (K. Syreenin juhlakirja; Åbo: Åbo Akademi University Press, 2012), ss. 108–130.

korvattavissa jollakin muulla. Tämä variaatio kuitenkin hyväksytään, koska kumpikaan taho ei vaali kilpailevan ulkoryhmän eli luterilaisen kirkon näkemystä.

Sosiaalipsykologinen näkökulma liittyy myös suomalaishelluntailaisuuden olemuksen määrittelyyn suhteessa ulkomaisiin vaikuttajaryhmiin. Tulkintaa ja teologiaa ei tehdä sen paremmin ajallisessa, sosiaalisessa kuin maantieteellisessä tyhjiössä. Vaikutteita, käsitteitä ja kysymyksenasetteluita omaksutaan muilta ryhmiltä ja monesti tärkeäksi nousevat käsitykset muokkautuvat, kuten edellä viitattiin, konfliktitilanteissa. Yksi nähdäkseni merkittävä mutta vähälle huomiolle jäänyt vaikutusoma on ollut hengellinen käännöskirjallisuus. Helluntailiikkeen kustantajan Ristin Voitto Oy:n (myöhemmin Aikamedia) tuotamasta kirjallisuudesta voidaan nimittäin havaita mielenkiintoisia seikkoja identifioitumisen osalta. Koska kirjat ovat saarnojen ja lehtien ohella merkittävimpiä teologian suunnan näyttäjiä, voidaan yhteistä teologista DNA:ta etsiä niistä liikkeistä, joiden piirissä kirjoitetuista kirjoista on käännetty suomalaisten helluntailaisten luettavaksi.

Anglosaksinen evankelikalismi on vahvasti edustettuna käännöskirjallisuudessa. Esimerkiksi 1970-luvulta asti ilmestynyt Nuorten Kristillinen Kirjakerho julkaisi paljolti nimenomaan evankelikaalien eikä niinkään helluntailaisten kirjoittamia kirjoja. Danny Orlisin seikkailuissa päähenkilönä oli nuori amerikkalainen evankelikaali, jonka tekemät ratkaisut nivoutuivat kirjoja lukevien nuorten käsitykseksi ”uskovaisen nuoren elämästä”. Toinen mielenkiintoinen ilmiö on historian herätyskristillisten vaikuttajien omiminen helluntailaisten kanssa samaan sisäryhmään. Näin norjalainen ”tunturimaan herättäjä” Nils Hauge, herännäisyyden apostoli Paavo Ruotsalainen, amerikkalainen herätyssaarnaaja ja ”alttari-kutsukäytännön” isä Charles Finney, Wesley’n veljesten äiti Susanna ja Venäjän Siperiaan pakkosiirretyt baptistit ovat kaikki teologisen sisäryhmän jäseniä. Voidaan ehkä puhua helluntailaisesta metanarratiivista, jossa yhteiskunnan valtaapitävien kanssa liittoutunut maallistunut papisto vastustaa elävän individualistisen uskon löytänyttä marttyyria. Luterilaisen kirkon ja papiston vainoama helluntailiike tuntee asetelman tutuksi.⁵⁶

Psykologinen taso

Kukin tulkitsija tekee lopulta tulkintaansa myös yksilönä, jolloin hänen kokemusmaailmansa ja persoonallisuutensa voivat vaikuttaa tulkinnan muodostumiseen ja tiettyjen näkemysten painottamiseen. Jokin tulkintamalli tuntuu siis intuitiivisesti oikeammalta kuin toinen. Käytännössä Raamatun kertomuksia visualisoidaan usein oman kokemusmaailman symbolien ja elementtien avulla. Taidemaalarien maalailemat vaaleatukkaiset opetuslapset ovat osuva esimerkki siitä, miten teksti jäsentyy lukijan, tai tässä taitelijan, kokemusmaailmaan perustuviksi kuviksi. Kokemusmaailma voi vaikuttaa raamatuntulkinnassa esimerkiksi siihen, millaisia ilmiöitä pidetään ylipäätään mahdollisina. Tieteellisessä

⁵⁶ Mielenkiintoinen ilmiö tästä on ruotsalaisen baptistikirkkohistorioitsija Gunnar Westinin teos *Vapaan kristillisyyden historia* (käännös T. Koilo; Tikkurila: Ristin Voitto, 1975), jossa kirjoittajan sympatiat ovat silmiinpistävästi ns. virallisen kirkon vainoamien ryhmittymien puolella.

nykyeksegetiikassa hyvin helluntailaisuuden kontekstiin sopiva esimerkki on James Dunnin tapa tulkita Apostolien tekojen kuvausta helluntain kielilläpuhumisihmeestä.⁵⁷ Toisin kuin kriittisessä tutkimuksessa yleensä Dunn ei selitä tapahtuman mystistä ydinkoke-musta pois, vaan viittaa nykyhelluntailaisuudessa tapahtuneisiin vastaavankaltaisiin ilmi-öihin.

Persoonallisuusteorioista ei psykologien keskuudessa ole sinänsä konsensusta mutta tiettyjen paljon käytettyjen testien avulla ihmisiä voidaan luokitella enemmän tai vähemmän kestäviin persoonallisuusluokkiin.⁵⁸ Vähintäänkin tietyt luonteenpiirteitä voidaan tarkastella suhteessa johonkin muuttujaan. Andrew Village ja Leslie J. Francis tutkivat psykologisen tyyppin suhdetta Raamatun tulkintapreferensseihin.⁵⁹ He hyödynsivät Carl Jungin ehdottamia dikotomioita persoonallisuuden kuvaamiseen eli itseorientaation suhteen ekstravertti vs. introvertti -jakoa, informaation havaitsemisen suhteen aistiminen vs. intuitio (sensing, intuition) -jakoa ja päätösten tekemisen suhteen tunteminen vs. ajatteleminen -jakoa.⁶⁰ Tutkimus osoitti merkitseviä eroja luonnetyyppien tulkintatavoissa. Persoonallisuuden suhdetta uskonnolliseen ajatteluun on tutkittu muutenkin jonkin verran.⁶¹ Esimerkiksi Susan H. Howell selvitti opiskelijoiden näkemystä Jeesuksen luonnetyypistä ja tämän suhdetta heidän omaan luonnetyyppiinsä. Kävi ilmi, että opiskelijan luonnetyyppi oli joiltakin osin yhteydessä hänen arvioonsa Jeesuksesta.⁶² Lienee sanomattakin selvä, että oletus Jeesuksen luonteesta vaikuttaa siihen, miten kertomuksia hänestä tulkitaan.

Uskonnollisen ja ylipäättään ideologisen ajattelun luonne saattaa olla omiaan vaikuttamaan tapaan tulkita Raamattua. Autoritaarisen persoonallisuuden mysteeria on tutkittu erityisesti toisen maailmansodan jälkeen. Vuonna 1950 Theodor Adorno kollegoidensa kanssa julkaisi kuuluisan kirjan *The Authoritarian Personality*, jossa pyrittiin esittelemään eräänlainen fasistinen persoonallisuustyyppi.⁶³ Teoriaa on sittemmin kritisoitu ja uudelleen muokattu merkittävästi. Kanadalainen psykologi Robert Altemeyer on lanseerannut *Right Wing Authoritarian* – nimisen (RWA) persoonallisuustyyppin ja testannut teoriaansa varsin

⁵⁷ J. D. G. Dunn, *Christianity in the Making: Vol. 2, Beginning from Jerusalem* (Grand Rapids: Eerdmans, 2009) s. 170.

⁵⁸ Ks. esim. D. P. McAdams, *The Person: An Introduction to the Science of Personality Psychology* (New York: Wiley, 2009)

⁵⁹ A. Village ja L. J. Francis, "The Relationship of Psychological Type Preferences to Biblical Interpretation", *Journal of Empirical Theology* 18 (2005) ss. 74–89.

⁶⁰ Ibid, 75.

⁶¹ Ks. esim. L. J. Francis ja W. K. Kay, "The Personality Characteristics of Pentecostal Ministry Candidates," *Personality and Individual Differences* 18 (1995), ss. 581–594 ja "Psychological Type Preferences of Female Bible College Students in England", *Journal of Beliefs & Values* 29 (2008), ss. 101–105 sekä L. J. Francis ja N. Pocock, "Personality and Religious Maturity", *Pastoral Psychology* 57 (2009), ss. 235–242.

⁶² S.H. Howell, "Students' Perceptions of Jesus' Personality as Assessed by Jungian-type Inventories", *Journal of Psychology & Theology* 32 (2004), ss. 50–58.

⁶³ T. W. Adorno, E. Frenkel-Brunswik, D. J. Levinson ja R. S. Nevitt, *The Authoritarian Personality* (New York: Harper & Brothers, 1950)

suurella joukolla.⁶⁴ Ehkä leimaa-antavinta kyseiselle tyyppille on suvaitsemattomuus ja aggressiivisuus toisinajattelevia ryhmiä kohtaan. Pohjoisamerikkalaisessa oikeistolais-evangelikaalisuudessa esiintyy jonkin verran RWA-tyyppistä ajattelua ja koska Raamatun käytöllä on näissä piireissä tärkeä merkitys, luonnollisesti myös tämän persoonallisuustyyppin suosima aggressioita tukeva tulkinta on verrattain yleistä.⁶⁵ On kuitenkin huomionarvoista, että kristillisen vakaumuksen ja yleisen psykologisen dogmaattisuuden välillä ei näytä olevan yksiselitteistä yhteyttä.⁶⁶

Psykologi Gordon Allport jakoi uskonnollisen orientaation ekstrinsiseen ja intrinsiseen. Ekstrinsinen orientaatio muistuttaa monella tapaa vahvaa RWA-tyyppistä suhtautumista uskontoon. Uskonto mielletään tällöin behavioristiseksi palkkio-rangaistus –järjestelmäksi, uskomukset perustuvat kritiikittömään auktoriteettien kunnioittamiseen, erilaisuus koetaan uhkaavaksi, epävarmuutta vältetään kaikin tavoin ja toisin uskoviin suhtaudutaan lähtökohtaisen epäluuloisesti.⁶⁷ Kun uskonnollisia tekstejä tulkitaan tämänkaltaisen orientaation värittämin ennako-oletuksin, on oletettavaa, että myös tulkinnat painottuvat erilaisiksi kuin intrinsisemmin orientoituneilla lukijoilla. On kuitenkin järkevää suhtautua asianmukaisella kritiikillä median luomaan karikatyyriseen kuvaan ”eksintrisistä fundamentalistista”. Esimerkiksi Stanley ja Vagg tutkivat australialaisia fundamentalistiopiskelijoita eivätkä tutkimuksessaan havainneet heillä vertailuryhmää enempää taipumusta rasisiseen ajatteluun.⁶⁸ Amerikassa uskonnollisen fundamentalismin ja rasismin välillä sen sijaan oli samoihin aikoihin havaittu yhteyttä.

Myös kehityspsykologisten tekijöiden vaikutusta tulkintaan on mielekästä pohtia. Suomessa Jani Rossin helluntailaisten keskuudessa tekemässä laajassa kyselytutkimuksessa

⁶⁴ Kun Iso Kirja -opiston MTh -linjan graduseminaarilaiseni tekivät Altemeyerin testin, tulokset vaihtelivat hyvin laajasti aina 48:sta 114:ään pisteeseen asti. Hajonta oli muutenkin voimakasta. Ks. R. Altemeyer, *The Authoritarians* (Winnipeg: University of Manitoba, 2006).

⁶⁵ Altemeyerin teoria painottaa mielestäni hieman liikaa suhtautumista homoseksuaalien vapautsiin. Samoin jotkut poliittiset näkemykset eivät istu eurooppalaiseen, varsinkaan pohjoismaiseen, kontekstiin. Osuvaa kritiikkiä Altemeyerin teorian soveltamiseen uskonnolliseen kontekstiin tarjoavat P. J. Watson, P. Sawyers, R. J. Morris, M. L. Carpenter, R. S. Jimenez, K. A. Jonas ja D. L. Robinson, ”Reanalysis within a Christian Ideological Surround: Relationship of Intrinsic Religious Orientation with Fundamentalism and Right-Wing-Authoritarianism”, *Journal of Psychology & Theology* 31(2003) ss. 315–328. sekä S. W. Krauss, H. Streib, B. Keller ja C. Silver, ”The Distinction between Authoritarianism and Fundamentalism in Three Cultures: Factor Analysis and Personality Correlates”, *Archiv für Religionspsychologie/Archive for the Psychology of Religion* 28 (2006) ss. 341–348.

⁶⁶ Ks. L. J. Francis ja M. Robbins, ”Research Report: Christianity and Dogmatism among Undergraduate Students”, *Journal of Beliefs & Values* 24 (2003), ss. 89–95 ja C. F. J. Ross, L. J. Francis ja C. L. Charlotte, ”Dogmatism, Religion, and Psychological Type”, *Pastoral Psychology* 53 (2005) ss. 483–497.

⁶⁷ Ks. G. W. Allport ja M. J. Ross, ”Personal Religious Orientation and Prejudice,” *Journal of Personality and Social Psychology* 5 (1967), ss. 432–443.

⁶⁸ G. Stanley ja P. Vagg, ”Attitude and Personality Characteristics of Australian Protestant Fundamentalists”, *Journal of Social Psychology* 96 (1975) ss. 291–292.

(n=800) havaittiin hyväksi koetun isäsuhteen korreloivan sen suhteen, kuinka tyytyväisiä vastaajat olivat seurakuntaansa ja toisaalta kuinka ”hyviksi uskoviksi” he kokivat itsensä.⁶⁹ Rossin tutkimus lähti pitkälti liikkeelle psykoanalyttikko Erik H. Eriksonin kuuluisasta kirjasta *Nuori Luther*.⁷⁰ Protestanttisen teologian taustalle Erikson maalaa kuvaa Martti Lutherin traumaattisesta isäsuhteesta ja näkee tämän jumalakuvassa kehityspsykologisia heijastuksia. Hyväksi koettu isäsuhde näkyi siis siinä, että henkilö koki pystyvänsä paremmin identifioitumaan käsitykseensä ”hyvästä uskovasta”.

Ihmisten elämänhistoriaa psykologisten käsitteiden avulla jäsentävä psykobiografinen suuntaus voi tarjota myös hedelmällisiä näkökulmia tulkintojen syntyyn ja vaalimiseen vaikuttaviin tekijöihin.⁷¹ Esimerkiksi helluntaisaarnaaja Arthur Kukkula (1912–2016) vaikutti yli satavuotisen elämänsä aikana merkittävästi suomalaishelluntailaisuuteen.⁷² Kukkula on tunnettu mm. kielteisestä suhtautumisesta politiikkaan, mikä on ulottunut aina äänestämisestä kieltäytymiseen asti. Psykobiografisesti tarkasteltuna eräs lapsuusajan kokemus saattaisi selittää tätä asennoitumista. Arthurin 12-vuotias isosisko oli punaisten puolella ”sairaanhoidtajana” ja sodan jälkeen joukko isäntiä innokkaan evankelisen johdolla tuli hakemaan tyttöä teloitettavaksi. (Yksi isännistä kuitenkin ehdotti, että tytön annettaisiin ensin parantua keuhkotaudistaan ja ammuttaisiin vasta sitten.) Traumatisoiva kokemus voidaan nähdä olennaisena osana Arthurille alitajuisesti muodostunutta käsitystä politiikasta. Kukkulan vaikutusta helluntailiikkeessä on lisännyt hänen ”armoituksena” välittää henkikasteena tunnettu kokemus.⁷³ Näin hänen edustamillaan ja opettamillaan näkemyksillä on helluntailaisessa symboliuniversumissa merkittävä legitimaatio – henkikaste. Psykobiografisen lähestymistavan tarkoituksena ei ole selittää kaikkea yksittäisten tapahtumien perusteella.⁷⁴ Kuitenkin tämä 1918 vuonna tapahtunut ja onneksi keskeytynyt pienen tytön teloituserä on saattanut osaltaan merkittävästi vaikuttaa suomalaishelluntailaiseen tulkintaan esimerkiksi Jeesuksen sanojen ”minun valtakuntani ei ole tästä maailmasta” osalta.

⁶⁹ J. Rossi, *Isäsuhteen yhteys jumalakuvaan helluntailiikkeessä* (Pro gradu tutkielma, Iso Kirja College/University of Wales, 2011).

⁷⁰ E. H. Erikson, *Young Man Luther: A Study in Psychoanalysis and History*. (New York: W. & W. Norton, 1958).

⁷¹ Psykobiografiasta ks. erityisesti W. T. Schultz, ”Introduction”, W. T. Schultz (toim.) *Handbook of Psychobiography* (Cary: Oxford University Press, 2005), ss. 3–18 ja A.C. Elms, ”If the Glove Fits: The Art of Theoretical Choice,” W. T. Schultz (toim.) *Handbook of Psychobiography* (Cary: Oxford University Press, 2005) ss. 84–95.

⁷² A. Virolainen, *Torpan poika – Saarnaaja Arthur Kukkulan muistelmia* (Oma kustanne, 1989).

⁷³ Kukkulan oman kirjanpidon mukaan yli 16 000 ihmistä on täytynyt hänen kauttaan Pyhällä Hengellä. (Keskustelu Arthur Kukkulan kanssa).

⁷⁴ Schultz, ”Introduction”, 7–13 valottaa erinomaisesti hyvän ja huonon psykobiografian piirteitä.

IV. LOPUKSI

Edellä on kuvattu ja tarkasteltu suomalaishelluntailaisia hermeneuttisia käytäntöjä. Monimuotoisesta ja vireästä kirjosta erilaisia tapoja reflektoida Raamattua voidaan nostaa esille kolme pääasiallista mallia. Raamattua tulkitaan helluntailiikkeessä miellelyhtymien perusteella, allegorisesti ja historialliskontekstuaalisesti. Historiallisesti nämä kaikki lähestymistavat ovat vaikuttaneet samanaikaisesti, joskin viimeksi mainitun metodin merkitys on 1990-luvulta asti kasvanut voimakkaasti erityisesti Iso Kirja –opiston opetusohjelman myötä.

Suhde Raamattuun on Suomen helluntailiikkeelle olennaisen tärkeä eikä sen identiteetin tarkasteleminen ilman tämän ilmiön jäsentämistä ole oikein mahdollista. Liikkeessä vaalitun käsityksen mukaan sen toimintaa ohjaavat opit nousevat suoraan Raamatusta. Tutkija näkee tässä kuitenkin spiraalisen prosessin, jossa teksti vaikuttaa tulkitsijaan mutta myös tulkitsija konteksteineen siihen, miten teksti ymmärretään. Koska tulkintaa siis aina tekee joku psykologinen olento sosiaalisessa kontekstissa, otettiin tulkinnan nykyisen horisontin tarkastelussa avuksi niin ikään kolmivaiheinen malli. Tulkitsijaa ja tulkintaympäristöä arvioitiin sosiologisina, sosiaalipsykologisina ja lopulta psykologisina ilmiöinä. Esitetyt kolmijaot jäävät epäilemättä parhaimmillaankin vain likiarvoisiksi pyrkimyksiksi kuvata monimuotoista todellisuutta. Toisaalta teorit tehdään testattavaksi ja mallit muokattaviksi.